

Hjalmar Brantings nobelföredrag i Kristiania

Talare

Hjalmar Branting
F.d. Sveriges statsminister,
nobelpristagare

Datum

19 juni 1922

Plats

Oslo

I grundbestämmelserna för det Nobelska testamentet anges i fråga om fredspriset, att, det bör tillfalla män eller kvinnor, som sökt verka »för folkens förbrödring, för avskaffande eller minskning av de stående härarna och för åstadkommande av fredskongresser».

”Folkens förbrödring” är här satt främst. Det anger själva det stora målet. De andra punkterna äro några av förutsättningarna och vägarna att nå fram dit, uttryck enligt sakens natur för strävanden och önskningar, som stått i förgrunden på den tid då testamentet uppsattes. I själva sin formulering bära de en viss historisk epoks märke. Men folkens förbrödring rör vid de djupaste dragen i människonaturen. Det har stått som ett ideal för några bland de högst utvecklade andarna sedan årtusenden, men alla framsteg i vår civilisation till trots vågar väl ingen i dag stiga fram och ge uttryck åt någon förvissning, att inom en nära tid det målet gått i verklig uppfyllelse. Visste vi det icke förut, så har ju världskriget blottat övernog av klyftor och avgrunder mellan nationerna samt ytterligare fördjupat dem, och det mödosamma broslagningsarbetet fram över den sönderslitna marken är ännu blott i sin första början.

Men hur fjärran det höga målet stundom kan synas vinka, hur våldsamt vi förvisso kastats tillbaka från illusionen, som kanske icke så få ibland oss en gång hyst, att hädanefter skulle krig mellan högt civiliserade nationer vara lika omöjligt som, enligt kungsordet, vilket alltjämt står lika sant och orubbligt, det vore omöjligt mellan skandinaviska bröder – det ges ingen annan väg för den, som ej vill förtvivla om mänskligheten, än att även efter de gångna årens återfall i barbari på nytt upptaga arbetet för det odödliga idealet: folkens förbrödring.

Jag behöver helt visst icke i detta sammanhang gå med någon utförlighet in på

kapitlet om nationellt och internationellt. Den art av internationalism, som underkände nationernas rätt inom deras sfär och som ytterst syftade till deras utplånande i en kosmopolitisk samröra, har aldrig varit annat än en karikatyr av verkligt internationell anda. Även då den kunnat åberopa en ur sitt sammanhang lösryckt sats som »Det kommunistiska manifestets» bekanta ord: »Arbetaren har intet fädernesland», eller när den under kriget våldsamt nationalistiske Gustave Hervé några är tidigare manade franska arbetare att plantera den franska fanan på gödselhögen, hade sådant ingenstädes verklig rot i folksjälen.

Den anslutning, sådana talesätt kunde få, bottnade ytterst i en förväxling mellan fosterlandet självt och dess tillfälliga sociala former. Huru ofta ha icke, erinras Jaurès i sitt arbete om »Den nya hären», de socialt och politiskt privilegierade trott eller låtsats tro, att deras eget intresse var fosterlandets! »De vanans, traditionens och den primitiva solidaritetens instinkter, som medverka till att bilda fosterlandsbegreppet och måhända utgöra dess fysiologiska grund, framträda sålunda ofta såsom reaktionära krafter. Revolutionärerna, nydanarna, de män, som företräda en högre rätt måste med stor möda frigöra ett nytt och högre fosterland från det gamlas hölje . Då arbetare banna fäderneslandet, gäller detta i verkligheten de samhällliga missförhållanden, som vanhedra detsamma, och detta skenbara fördömande är endast ett uttryck för längtan efter det nya fäderneslandet.»

Vem kan nu, efter världskrigets erfarenheter, neka, att denna syn var den rätta! Det består alls ingen sådan motsättning mellan nationellt och internationellt, som en skev och ensidig utläggning av det enas och det andras förpliktelser och innebörd kan synas medföra. »Samma arbetare» skrev den store bortgångne, »vilka nu missbruka paradoxala uttryckssätt och slunga sitt anatema mot själva begreppet fosterland, skulle resa sig som en man den dag, då verkligen den nationella självständigheten vore i fara». Profetiska ord. f. ö. bekräftade på båda sidor om stridslinjen, ty på båda sidor trodde man ärligt, innan någon allmän översikt var möjlig, att ens eget land var det saklöst överfallna.

Men just denna djupt rotade känsla för det nationellas betydelse blir sedan förutsättningen och utgångspunkten för den äkta internationaliteten, för en mänsklighet, byggd upp icke av fosterlandslösa atomer, utan som fritt förbund av självstyrande nationer.

Stå vi emellertid icke nu efter världskriget och med en fred, vars ofullkomligheter och risker knappt någon längre bestrider, längre bort från de stora freds- och förbrödringssträvarnas längtan och hopp, än vi gjorde för ett eller ett par årtionden sedan?

Jag har redan nämnt, att de senaste åren sett många illusioner gå i kvav, om hur långt mänskligheten redan skulle ha hunnit. Men det är icke visst, att en kommande tid likväl skall döma de år, vi nu genomlevat, enbart som en förstörelsens och regressens period. Därtill äro spirorna till förnyelse dock alltför talrika och framtidslovande.

Det är sant, att vårt släkte, sedan historiens gryning med dess ständiga krig mellan vilda stammar och hela den långa vägen fram till våra dagar, så väsentligen fylld som den är av krig och förödelse, med avbrott blott för rätt så korta freds- och återhämtningstider, likväl aldrig upplevat en så koncentrerad och över så stor del av världen härjande förstörelseperiod som den, vilken begynte 1914.

Men för förödelsens enastående omfattning få vi dock ej glömma helt bort, att ur dessa svara födslovändor har framgått ett nytt Europa. Tre ännu väsentligt på feodal ordning vilande stora militärmonarkier ha störtat samman och avlösts av statsbildningar, vid vilkas uppbyggande nationalitetsprincipen och grundsatsen om folkens självbestämningssätt, trots alla avvikelser, dock jämförligt mer än förr gjort sig gällande. Vi må förstå, att de många folk, som först härigenom nått sin frihet och se öppnas en ny och ljusare framtid, ej låta blicken dröja enbart vid de låt vara än så svåra lidanden, varmed deras frigörelse köpts. Från våra egna gränstrakter i öster, där vi alla med glädje sett ett fritt Finland födas, ned utefter Östersjöns kust med de tre nya baltiska staterna, genom de återuppståndna Polen, frihetsmartyrernas land, och Tjeckoslovakiet, Johan Hus' och Comenius' fädernesland, fram mot sydöstra Europas mer eller mindre omgjorda stater – vilket rikt tillskott i nya utvecklingsmöjligheter på nationell grund till gagn för hela vår världsdal! Jag förbiser ingalunda, att dessa nya fria nationers inträde i det europeiska folksamkvämet ej kunnat vara enbart de hemvändande brödernas festliga återkomst, utan också redan visat sig medföra här och där nya friktionsanledningar. Men så mycket mera är då fog för att kraftigt understryka den andra stora kreditposten från de gångna mörka åren: Ansatsen till bildandet av ett Nationernas förbund, där tvister mellan medlemmar skulle lösas på rättens vägar och icke med den starkares krigiska

övermakt.

Det är en banal sanning att Nationernas förbund ännu icke är vad det av sina varmaste förkämpar avsågs att bli. Frånvaron av president Wilsons egen stat, liksom av de stora besegrade Tyskland och Ryssland, kringskär så väsentligt dess förmåga att fylla sin uppgift, att belackare ej utan sken av berättigande kunnat tala om förbundet som en segermakternas liga. Men med sin begränsning och sina brister, vilka kunna och måste undan för undan avhjälpas, därest var civilisation skall leva, öppnar dock Nationernas förbund för första gången efter en stor krigisk katastrof perspektiver av varaktig fred, av samförstånd och rättvisa mellan världens fria och självstyrande nationer, större och mindre.

Det är märkligt att se, hur grundtankarna hos Alfred Nobel gå igen i pakten om Nationernas förbund. Jag har redan citerat orden i hans testamente om vägarna fram till folkförbrödring: Rustningsminskning och fredskongresser. Rustminskningen över hela linjen är ju, låt vara i försiktig form, positivt anbefalld i art. 8, och förbundsförsamlingens årliga möten äro officiella och för de deltagande staterna så pass förbindande fredskongresser, att för ett kvartsekel sedan de flesta statsmän skulle betraktat något sådant som en utopi.

Men likheterna i tankegång gå längre. I sitt tal här i Kristiania 1906 anförde Bertha von Suttner ur ett privatbrev till henne från Nobel:

»Man kunde och borde snart komma dithän, att alla stater solidariskt förplikta sig att angripa den som börjar ett anfall mot en annan. Detta skulle göra krig omöjligt och måste tvinga även den brutalaste och oförnuftigaste makt att vända sig till skiljedomstol eller hålla sig lugn. Om trippelalliansen omfattade alla stater i stället för endast tre, så vore freden tryggad för århundraden.»

Här möter oss sanktionstanken i skarpt tillspetsad form. Den har i art. 16 i pakten måst åtskilligt mildras, till all lycka, och fjolårets förbundsförsamling fann sig böra, i enlighet med initiativet från de skandinaviska staterna, ytterligare begränsa och förtydliga allt för absolut formade stadganden om plikten att delta i sanktioner. Men grundtanken hos Nobel är förverkligad. Mot fredsbrytaren vänder sig förbundets hela samlade makt, med efter behovet stegrad påtryckning. Utan att slå in på någon överstatlig organisation, för vilken tiden ännu icke är mogen, närmar man sig här, så långt som förhållandena medgiva, till den rättskipning, varigenom på ett tidigare skede statsmakten

hävdade sin myndighet mot enskilda stormän, som ej voro vana att erkänna någon auktoritet över sin egen vilja.

Den sista anmärkningen om förbund av alla stater i stället för blott av några må stå för oss än i dag som en maning att icke förtröttas i kravet, som vi små f. d. neutrala länder ha till särskild plikt att företräda i Genève och allestädes: Nationernas förbund måste bli universellt för att verkligt fylla sin uppgift.

Intet folk är så stort, att det torde kunna på längden hålla sig utanför ett alltmera universellt Nationernas förbund. Men det ligger i sakens natur, att de mindre staterna ha särskild anledning att göra allt de förmå för dess bestånd och utveckling.

Likställigheten mellan alla förbundsmedlemmar, som är förankrad i stadgandet, att varje stat har blott en röst, kan självfallet icke upphäva de reala maktförhållandenas olikhet. De storstater, som leda världens utveckling på gott och ont, med blandade drivfjädrar, fram mot högre mänsklighet eller för tillgodoseende av ett fåtals vinstbegär, komma alltid att utöva ett inflytande långt större än deras enda röst, oavsett om de kanske också ha därtill permanent understöd från beroende staters röster. Men denna formella jämlikhet ger dock de mindre nationerna en ställning, som de böra kunna alltmera utnyttja i allmänmänskliga intressens och idealers tjänst. Förutsättningen är blott, att de söka så långt som möjligt uppträda i endräkt.

För oss här i Norden är det sedan gammalt en naturlig känsla, att, när våra representanter komma ut i internationellt umgänge, vi söka inbördes samförstånd och ömsesidigt stöd. Häri ligger sannerligen ingen lust från någon att inkräkta på vars och ens frihet att själv från sina utgångspunkter pröva och bedöma, vilken ståndpunkt han vill taga. Men ingen, som varit med i dylika situationer, har undgått att känna, att det givit styrka, då vi stått samman. Och lyckligtvis har regeln varit, i vart fall i dessa senare tider, att synpunkterna hos talemännen för våra tre folk i det väsentliga sammanfallit.

Men de europeiska problemens egen natur har ej sällan vidgat vår samstämmighet utöver Nordens gränser. De övriga nationerna, som ej drogos in i världskriget, ha haft i åtskilligt samma syn som vi på hur vägen bör läggas till bättre tider. Så har av sig självt växt fram ett samförstånd till gemensamma uppfattningars hävdande mellan de i kriget neutrala makterna. I Genève funno

vi oss ofta sida vid sida, under förberedelserna till Genua och i Genua kände vi alla det helt naturligt, att vi inbördes utbytte tankar, och denna vår sammanhållning inför där föreliggande problemerna fann man ju också från andra maktgrupper så självfallen, att åt »de neutrala», som vi alltjämt kallades, uppläts en särskild representation i det viktigaste underutskottet.

Så länge problemet om världens återuppbyggande måste stå i centrum för alla folks intresse, kommer en gruppbildning efter ställningen till denna fråga att förbliva naturlig även inom Nationernas förbund. Och det finnes intet skäl varför icke ett samförstånd i vissa speciella punkter skulle visa sig möjligt och gagneligt mellan oss f. d. neutrala och en eller flera av de grupper, som bildat sig eller äro under bildning inom Nationernas förbund. Med Finland och även med de Baltiska staterna ha vi häruppe i Norden betydelsefulla kulturella beröringspunkter, lilla ententens stater ha flera gånger företrätt uppfattningar, som avvikit från ensidigt utformade stormaktslinjer, och om de sydamerikanska staternas talrika ombud gäller i utpräglad grad detsamma. Allt som allt: Nationernas förbund är icke ohjälpligt hemfallet, som man stundom ser påstås, att sjunka ned till ett maktlöst bihang till än den ena, än den andra av rivaliserande stormakter. Om vi alla göra vårt bästa att verka för den hjärtanas fred och folkförsoning, som är vår närmaste självskrivna uppgift att främja inom Nationernas förbund, så icke saknas det möjligheter att få gehör, fastän vi isolerade äro var för sig små och föga kunna göra oss gällande bland de högljudda stämmorna i den stora världskonserteren.

Ännu en erinran må tillåtas mig. Nationernas förbund är ju visst icke den enda organisationen, ehuru den mest officiella, som skrivit på sin fana fredens bevarande genom rätten. Före världskriget var det många, vilka eljest stodo mer eller mindre oförstående inför den internationella arbetarerörelsen men dock av den väntade en räddning, därest krigsnöd skulle hota. Arbetarna skulle aldrig tillåta ett krig, hoppades man.

Vi veta nu, att den förhoppningen icke höll. Världskriget bröt ut med så elementär våldsamhet och med tillgripande av alla medel att från början leda eller missleda opinionen, att ingen tid gavs för prövning och besinning. Men är det säkert, att den nu efter alla fasorna ofantligt mycket mera utbredda arbetaropinionen mot kriget skall i alla situationer visa sig lika maktlös? Väl är den politiska Internationalen för tillfället försvagad av den splittring, som bolsjevismen över allt fört in i arbetarleden; men den fackliga Internationalen i

Amsterdam står starkare än någonsin förut. Dess par tiotal miljoner arbetare äro dock en makt att räkna med, och propagandan mot krig och krigsfara fortgår oavlåtligt bland dessa massor. Situationen kan om något år mycket väl bli den, att när det frågas: vilka ha nu senast gjort mest för fredssaken i Alfred Nobels anda?, svaret kan komma att bli: Amsterdaminternationalen.

Men återvändom till Nationernas förbund. Att skapa en organisation, som är i stånd att i denna värld av stridiga intressen och själviska viljor skydda freden, är en fruktansvärt svår uppgift. Men dessa svårigheter få icke hålla oss tillbaka. Jag vill sluta dessa enkla ord med ett par rader av gamle James Bryce, som kunna sägas vara den åldrige freds- och humanitetskämpens testamente:

«Hindren äro icke oöverstigliga. Men hur det än må vara, måste vi gå dem in på livet, ty de äro ändå mycket mindre än de faror, som fortfarande komma att hota civilisationen, om nuvarande förhållanden fortsättas någon längre tid. Världen kan icke lämnas där den nu är. Om folken icke söka förintna kriget, så kommer kriget att förintna dem. Någon slags förenad aktion av samtliga stater, som sätta värde på freden, är tvingande nödvändig, och i stället för att rygga tillbaka för svårigheterna, måste vi erkänna detta tvång, och så gå framåt.»

Taggar

1920-tal, 1922, Man, Nobelpriset, Socialdemokraterna, Socialdemokraterna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/hjalmar-brantings-nobelforedrag-i-kristiania>